

Duchaplný šľachtic Don Quijote de la Mancha: kontext vzniku prvej slovenskej adaptácie Cervantesovho románu „El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha“ *

ANIKÓ DUŠÍKOVÁ

El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha (Dômyselný rytier Don Quijote de la Mancha), dvojdielny román Miguela de Cervantesa, je jedným z veľkých objavov európskej literatúry konca 18. a začiatku 19. storočia. A to aj napriek tomu, že príbeh o rytierovi a jeho zbrojnošovi nebol neznámy, nebolo ho teda treba nájsť či oživiť. Jeho dodnes pretrvávajúci význam ako jedinečného literárneho textu sa však potvrdil práve v spomínanom období. Cervantesov román, podobne ako napríklad Shakespearove hry, sa stal akýmsi zhmotnením a potvrdením platnosti predstáv o novodobom romantickom umení. Konštatuje to aj August Wilhelm Schlegel, keď píše: „Cervantes Dichtung ist ein vollendetes Meisterwerk der höhern romantischen Kunst.“ (Cervantesovo dielo je dokonalým majstrovským výtvorom vyššieho romantického umenia.) (1911, 214)

Čítať Cervantesa a sprístupniť ho čo najširšiemu publiku sa stalo výzvou hodnou intelektuála, ktorý svoj čas venuje dielu, čo už nie je iba čítaním zabávajúcim masu, ale aj potvrdením opodstatnenosti zmien v umení, v literatúre. Uvedená snaha rámčuje aj úsilie predstaviteľov jednotlivých národných literatúr o zabezpečenie prekladov, resp. nových prekladov Cervantesovho románu s cieľom potvrdiť plnohodnotnú participáciu na procese zmien alebo aspoň potvrdiť pozíciu informovaných pozorovateľov týchto zmien.

V uvedenom kontexte je významná reakcia nemeckej literárnej verejnosti na nový preklad Cervantesovho románu na stránkach časopisu *Athenaeum* Augusta Wilhelma a Friedricha Schlegelovcov z roku 1799. V kritike nového prekladu románu sa zdôrazňuje, že napriek tomu, že aj doterajšie nemecké preklady boli zábavné, iba nový preklad Ludwiga Tiecka dokázal sprostredkovať poetickosť textu v duchu originálu.¹

Prebúdzajúce sa národné literatúry stredoeurópskeho priestoru, ako slovenská, česká či maďarská, definujú potrebu, resp. existenciu vlastných prekladov ako dôkaz svojej príslušnosti k vzdelaným národom. Podobne sa v roku 1898 vyjadruje aj Antonín Pikhart, jeden z českých prekladateľov *Dona Quijota*: „Vydání Dona Quijota v originále a překladův jeho do všech snad jazyků vzdělaných spočísti nelze.“ (1898, 22)

* Štúdia vznikla v rámci vedecko-výskumného projektu VEGA 1/0853/14 Don Quijote vo svete a na Slovensku.

Zároveň však nezabudne pripomenúť ani to, že českému publiku je k dispozícii prvý preklad celého románu už od 60. rokov 19. storočia (tamže). Do popredia záujmu sa dostáva aj požiadavka, aby preklady vznikali na základe pôvodného španielskeho textu. A tak Pikhart, ako aj Josef Bojislav Pichl s Kristiánom Stefanom (autori prekladu, ktorý vyšiel v rokoch 1866 a 1868), resp. ich vydavatelia, zvlášť zdôrazňujú fakt, že sú to preklady „ze španělštiny“.

V takomto duchu bola nastolená aj požiadavka vyhotovenia prvého maďarského prekladu Cervantesa, ktorá však – najmä spočiatku – narážala na problémy spojené s financovaním (aj vzhľadom na rozsah dvojdielneho románu). V tzv. Külföldi Regénytár (Zahraničnej knižnici) Kisfaludyho spoločnosti v roku 1843 vychádza ako XII. zväzok edície iba Cervantesova poviedka *A bőkezű szerető* (Veľkodušný milenec).² Podľa údajov na vnútornej titulnej strane je to preklad, ktorý už vznikol na základe španielskeho textu. Prekladateľ Móricz Lukács k svojmu prekladu pripája aj obsérny (vyše dvadsaťstranový) predslov, akúsi štúdiu o Cervantesovi. Pri hodnotení jeho významu cituje Friedricha Schlegela, hovorí o tom, že niet významnej literatúry, ktorá by nemala „svoj“ preklad *Dona Quijota*. Vo vzťahu k vlastnému prekladu poviedky uvádza, že sa cielene snažil o skrátenie niektorých obsérnejších pasáží pôvodného textu (Lukács 1843, 27).

Maďarská literárna verejnosť prejavovala o Cervantesov román výraznejší záujem už od konca 18. storočia, o čom svedčia viaceré zmienky, napríklad v predslove čitateľsky mimoriadne populárneho veršovaného príbehu dedinského notára z Nagy Peleske od Józsefa Gvadányiho z roku 1790. Autor príbehu nabáda čitateľov, ktorí by nemali záujem o jeho pravdivý príbeh, nech radšej čítajú napríklad prácu Cervantesa o (ako uvádza) „Donovi Quisodovi“ (Gvadányi 1995, 12).

Odkazy na Cervantesa a jeho román sa relatívne pravidelne objavujú aj v 20. a 30. rokoch 19. storočia. Ako príklad môžeme uviesť článok z roku 1831 publikovaný v renomovanom periodiku *Tudományos Gyűjtemény* (Vedecký zborník) pod názvom *Cervantes* (publikovaný pod značkou „N“), ktorý okrem Cervantesovho životopisu obsahuje prehľad jeho diel (vrátane románu uvedeného ako *Don Quixote*). Autor článku konštatuje, že maďarskí čitatelia poznajú španielsku literatúru prevažne sprostredkované, najmä prostredníctvom nemeckej romantickej literatúry (Szalay 1831, 118 – 123).³

Napriek skutočnosti, že v spomínanom období neexistoval maďarský preklad, literárna verejnosť a aj časť rozhladenej (jazykovo primerane vybavenej) čitateľskej verejnosti bola dostatočne pripravená na to, aby dokázala odhaliť a vnímať Cervantesov román ako spodný prúd, pozadie či priamo nepomenovaný zdroj inšpirácie.⁴

Jedným z najzaujímavejších dôkazov hĺbky poznania Cervantesovho diela je článok Ferenc Kőlcseyho z roku 1827 s názvom *A leányórző* (Strážca dievčat), ktorý vyšiel v periodiku *Élet és Literatura* (Život a literatúra). V uvedenom texte sa píše aj o tom, aký má byť jazyk veselohier. Autor zastáva názor, že má odrážať jazyk každodenného života, pričom sa odvoláva na jazyk Sancha Panzu, ktorý pri všetkej svojej všednosti hýri tými najživšími farbami (Kőlcsey 1827, 335). Zrejme Kőlcsey ráta s čitateľmi, ktorí už dostatočne poznajú Cervantesov text.

V tomto kontexte sa stáva pozoruhodným fakt, že v roku 1841 sa snaží o oslovenie

širšie chápanej uhorskej literárnej verejnosti román s podtitulom *Eine Donquixotiade nach der neuesten Mode*, ktorý má byť – podľa hry, čo rozohráva autor textu – prekladom z maďarčiny: „Aus dem magyarischen übersetzt von L. von Sch.“ (Chalupka 1841, s. p.) Donkichiáda podľa najnovšej módy, čiže nemecky písaný román Jána Chalupku *Bendegucz, Gyula Kolompos und Pista Kurtaforint*, ktorý vyšiel v Lipsku, totiž dokumentuje nielen presakovanie Cervantesovho románu do povedomia (čitateľskej) verejnosti, ale aj hlbšie poznanie jeho textu. Okrem charakteristických vonkajších znakov postáv dokáže Chalupkov text sprostredkovať aj iluzórnosť minulosti v jej funkcii vzoru konania, poskytuje ironické videnie pastierskej idyly, pohráva sa s významom „straty“ zvieracích „dopravných prostriedkov“ (8, 25, 31 a i.).⁵ Chalupkom zvolený jazyk pritom vytvára možnosť šírenia textu aj v širšom ako iba v slovenskom kultúrnom kontexte. Dá sa dokonca predpokladať, že ráta s možným dosahom najmä v jazykovo heterogénnom priestore uhorských evanjelikov.

Napriek tomu, že román – zdanlivo rýchlo – upadol do zabudnutia⁶ a jeho autor v tvoriacom sa literárnom kánone slovenskej literatúry zaujal iba post otca slovenskej veselohry, jeho text ostáva najkomplexnejším dôkazom existencie čitateľskej obce, ktorá bola schopná odhaliť jemnejšie nuansy vzťahu predlohy a jej domácej verzie. Samotný Don Quijote je však aj bez existencie slovenského prekladu románu naďalej vytrvalo prítomný ako spodný prúd, ako dôkaz rozhladenosti, ako prvok ukazujúci na širší kontext.

Napríklad v roku 1873, keď Kisfaludyho spoločnosť vydáva prvý zväzok kompletného maďarského prekladu Cervantesovho románu, majú čitatelia *Národných novín* možnosť zoznámiť sa v jedenástich pokračovaniach (od 14. októbra do 20. decembra) s protagonistami *Španielskej komédie*, ktorá – okrem toho, že je evidentne silne ironickou parafrázou politických pomerov –, je aj oživením, sprítomnením postavy Dona Quijota a jeho sveta. „Autorom“ hry je istý Don Basilio Santofuego de las Bombas a „prekladateľom“ Mydloslav Vechťovič, člen „neučenej spoločnosti“.⁷ Vzťah textu k Cervantesovmu románu zvyrazňuje okrem iného jedna z vysvetliviek, ktorá sa vzťahuje na poznámku „kto sa pekne nosí“: „Rozumie sa na koni. Lebo ako Don Quijote mal svojho koňa, menom ‚Rozinanté‘: podobne i hrdina Barcellóny má svoju škapu ‚Zvornisante‘ prezývanú.“ (Pauliny-Tóth 1873, s. p.)

Iróniou je presiaknutý aj text besednice *Národných novín* z 15. marca 1873 pod názvom *Hvezdársko-svetové proroctvá o našej tmavej planéte „terra“ rečenej, na roky všetky a najmä 73.*: „a objavia sa nové druhy a sorty nevidaných a neslýchaných úradníkov; nové legie pensiovaných, vyslúžilých *ritýrov so smutnou tvárou*“ (zvyr. A. D.).

V septembri toho istého roku však prostredníctvom textu Svetozára Hurbana Vajanského vystúpi do popredia aj potreba akéhosi odstupu od samotnej témy: „Naopak Pegase môj! (...) Slovenský básnici chovajú ťa od niekoľkých čias iba prázdnu slamou (...) vodia ťa ku kalužiam materializmu a obecnej triviálnosti! Miesto Popelvárov a Jánošíkov tvoria Don Quixottov.“ (1873, s. p.)

Uhol pohľadu Vajanského sa výrazne mení pod vplyvom Turgenevovej eseje, ktorú v preklade Jozefa Škultétyho uverejnili *Slovenské Pohľady* už v roku 1890⁸. V roku 1905 preto píše: „Nejakému mamlasovi hovoriť, že je Don Quixote, je urážkou geniálneho Cervantesa. Veľmi pekne hovorí o tom Ivan Sergejevič Turgenev v článku

Hamlet a Don Quixote.“ (Vajanský 1905, s. p.) Vajanského pohľad na Cervantesovho hrdinu je v podstate zhustením Turgenevovho názoru a ústi do výzvy: „Ej, bolo by preložiť Don Quixota do našej drahej slovenčiny.“ (Tamže)

Prvý slovenský preklad románu však vyšiel až v roku 1950. Vzhľadom na osobitý spoločensko-historický kontext bolo dielo dovtedy dostupné početnej časti čitateľskej verejnosti, ktorá sa s ním mohla zoznámiť nielen prostredníctvom českého, nemeckého, francúzskeho, anglického, ale napríklad aj maďarského prekladu.

V Pešti v roku 1829 ako prvý vychádza Florianov francúzsky preklad (v troch zväzkoch) a neskôr, v roku 1846, aj skrátená anglická verzia románu (Bikfalvy 2006, 276). Prvou verziou v maďarskom jazyku je adaptácia pre mládež od Ignáca Karádyho z roku 1848 (taktiež na základe francúzskeho prekladu, adaptácie). Prvý preklad celého textu, ale ešte stále na francúzskom základe, a nie zo španielskeho originálu, sa viaže k menu istého Györgya Horvátha. Vyšiel v dvoch zväzkoch v rokoch 1850 a 1853 v Kecskeméte.

Na pozadí histórie maďarských prekladov *Dona Quijota* je zaujímavosťou Horváthovho prekladu, že v jeho texte je Don Quijote „gyász-alakú lovag“, teda rytier „smútočnej postavy“ (1850, 102). Vďaka prekladu Vilmosa Győryho sa však vo všetkých maďarských vydaniach Cervantesovho románu po roku 1873 ustálilo pomenovanie „rytier Smutná tvár“ („a Búsképű lovag“)?

PRVÝ MAĎARSKÝ PREKLAD ROMÁNU ZO ŠPANIELČINY

Preklad evanjelického farára, vzdelanca, literáta Vilmosa Győryho vyšiel v priebehu štyroch rokov v štyroch zväzkoch. Prvé dva zväzky z rokov 1873 a 1874 obsahujú prvý diel románu a zvyšné dva z rokov 1875 a 1876 jeho druhý diel. Úvod prvého zväzku tvorí štúdia prekladateľa a názvom *Néhány szó Cervantes életéről és műveiről* (Niekoľko slov o Cervantesovom živote a dielach). Győry v nej prezentuje aj vlastné presvedčenie, že dielo má byť preložené v „prísnom“ súlade s originálom, bez vypustenia či pozmenenia textu (1873, 5). Tamás Zoltán Kiss v štúdiu *A Don Quijote helyei* (Miesta Dona Quijota) konštatuje, že toto vydanie je splatením dlhu voči Cervantesovi a že je nielen významným intelektuálnym počinom, ale zároveň aj excelentnou ukážkou možností a širokého záberu maďarského jazyka (2006, 268).

Nie je však jasné, ktorý španielsky text, presnejšie, ktoré španielske vydanie použil Győry ako východisko svojho prekladu, a ani neskoršie (prepracované) vydania tohto prekladu z 20. storočia neuvádzajú, s akou španielskou predlohou boli porovnávané, pričom napríklad aj tiráž vydania z roku 1962 obsahuje odkaz na takéto porovnanie.¹⁰ Až najnovšie maďarské vydanie románu z roku 2005 uvádza, že preklad vznikol na základe vydania Miguel de Cervantes: *Don Quijote de la Mancha*, Instituto Cervantes – Crítica, Barcelona, 1998. (Cervantes 2005, s. p.)

Autorom tohto nového prekladu je János Benyhe, ktorý spolupracoval na úpravách jednotlivých vydaní Győryho prekladu už od roku 1955 a sám konštatuje, že ani pri príprave svojho prekladu nemohol obísť niektoré riešenia Vilmosa Győryho (2005, 8). Benyhe patrí do tej úzkej skupiny vzdelancov, ktorej sú dôverne známe nuansy nielen Győryho prekladu, ale aj vyššie uvedeného španielskeho kritického vydania Cervantesovho románu. Pri príležitosti 400. výročia vydania prvého dielu *Dona Quijota* vo

svojom príhovore v bývalom pôsobisku evanjelického farára Győryho (Orosháza) Benyhe poukázal na niektoré výrazné špecifiká jeho prekladu, najmä s ohľadom na preklad prísloví a porekadiel. Ako príklad uviedol príslovie, ktoré by sme podľa jeho slov márne hľadali v španielskom origináli: „Ha malacot osztogatnak, zsákkal kell ott foglódni.“¹¹ (Tamže)

Je to príslovie, ktoré v Győryho preklade používa opakovane nielen Sancho (Cervantes 1876, 80, 352), ale, citujúc svojho manžela, ho povie aj Sanchova žena Teresa: „S a mint sokszor hallottam édes atyádtól (a ki a példabeszédeknek is épen ugy atyja a hogy teneked), a hol malacot igérnek, zsákkal kell foglódni.“ (Cervantes 1876, 210, zvýr. A. D.)¹² V slovenskom preklade Jozefa Felixa ho nachádzame v tejto podobe: „neraz som počula od tvojho dobrého otca (ktorý ako ti je otcom, tak je aj otcom prísloví): Keď ti dajú kravku, bež hneď po ohlávku.“ (Cervantes 1950, 2, 332) V porovnaní s Győrym, kde sa v texte uvedené príslovie opakuje viackrát, vo Felixovom preklade sa na identických miestach slovenského textu vyskytujú rôzne (odlišné alebo len modifikované) riešenia. V 4. kapitole (II. diel): „keď ti dávajú ber, a keď ťa bijú utekaj“ (39), v 41. kapitole: „keď ti dávajú jalovičku, prines si rýchlo povraz“ (265). Takmer úplná zhoda v rámci slovenského prekladu je iba medzi prísloviami v 62. a 50. kapitole: „ak mi náhodou niekde dajú kravku, tak hneď bežím po ohlávku“ (406), hovorí Sancho v 62. kapitole, a jeho slová sa tak stávajú ozvenou slov jeho ženy Terezy z 50. kapitoly. (Aj keď je zrejmé, že riešenie v 41. kapitole je vlastne len voľnou a významovo veľmi blízkou verziou riešenia z 50. a 62. kapitoly.)

PRVÁ SLOVENSKÁ ADAPTÁCIA ROMÁNU *DON QUIJOTE*

„Ustálený tvar“ príslovia v Győryho preklade má však aj iné súvislosti. Už citovaný, prvý a dodnes jediný úplný slovenský preklad Cervantesovho románu od Jozefa Felixa vyšiel v roku 1950, ale prvá slovenská adaptácia pre mládež bola vydaná už v roku 1926. Jej prekladateľom a autorom predslovu bol istý Ján Rovňan ml. V štúdií Paulíny Šišmišovej (*Felixove cesty k Cervantesovi*) sa dočítame, že „podľa našich zistení by mohlo ísť o Mila Urbana, ale nevieme, či ide o preklad zo španielskeho originálu“ (2014, 99). Šišmišová predpokladá, že v uvedenom prípade môže ísť pravdepodobne o „poslovenčenie“ jednej z českých verzií Cervantesovho románu, prípadne, že ide o preklad konkrétneho vydania adaptácie pre mládež (tamže).

Slovník slovenských pseudonymov 1919 – 1944 pseudonym Ján Rovňan ml. vskutku pripisuje Milovi Urbanovi a zároveň ho spája s adaptáciou románu (Kormúth 1974, 549). Ak však porovnáme Rovňanov text s českými prekladmi, adaptáciami, predpokladanú zhodu nevidieť. Z roku 1897 pochádzajúca, opakovane vydávaná, populárna adaptácia J. V. Kabelíka sa s Rovňanovým/Urbanovým prekladom rozchádza vo viacerých elementoch, aj v štruktúre textu prekladu. Kabelíkova adaptácia (vo vydaní z roku 1926) obsahuje 27 kapitol bez ďalšieho členenia, kým v slovenskej adaptácii sa text delí do troch väčších častí, ktoré majú spolu 33 kapitol (prvá časť 8, druhá 4 a tretia 11). U Kabelíka dostáva väčší priestor aj obsah druhého dielu (z roku 1615).¹³

U Kabelíka, podobne ako u Felixa, je protagonista románu „rytír Smutné postavy“ (Felix: „Rytier smutnej postavy“; Cervantes 1926a, 48 a 1950, 1, 133). V slovenskej

adaptácii z roku 1926 však napriek tomu, že pri prvej zmienke hovorí Sancho o svojom pánovi ako o „El Caballero de la Triste Figura“, teda ako o rytierovi smutnej postavy, text poznámky pod čiarou uvádza: „Rytier Smutná Tvár“ (Cervantes 1926b, 38). A v tomto tvare sa používa pomenovanie aj v pokračovaní, napríklad keď Don Quijote posielal oslobodených trestancov („galejných otrokov“, 46) za Dulcineou del Toboso s odkazom, „že jej rytier Smutná Tvár ju pozdravuje“ (48).

Čím sa dá vysvetliť, že napriek citovaniu španielskeho pomenovania, ktoré hovorí o „smutnej postave“, tak, ako ju prekladá (používa) aj Felix či Kabelík, sa v texte slovenskej adaptácie z rytiera stáva „rytier Smutná Tvár“? Podobne prekvapujúca je aj ďalšia poznámka pod čiarou, ktorá nabáda čitateľov, aby vyslovovali meno Sanchovej manželky (Juany Gutierrez) ako „Huana Gutieres“ (Cervantes 1926b, 24; zvýr. A. D.). Práve táto zdanlivo nenápadná poznámka usmernila na podnet Evy Palkovičovej našu pozornosť na oblasť, ktorá bola doteraz akoby mimo zorného poľa slovenského výskumu. Porovnanie štruktúr slovenskej a jednej v 20. rokoch populárnej (dostupnej) maďarskej adaptácie pre mládež¹⁴ síce neprineslo želané či predpokladané výsledky, ale analýza maďarského textu Vilmosa Győryho z rokov 1873 – 1876 (z neho vychádza aj adaptácia Antala Radóa z roku 1895; Palkovičová zaregistrovala jej druhé vydanie z roku 1905) už viedla správnym smerom.

„KDE TI SLUBUJÚ PRASA, TAM CHODIEVAJ S VRECOM“

Relevantná sa javí zhoda v pomenovaní Dona Quijota ako rytiera „Smutná Tvár“ v slovenskej adaptácii z roku 1926, čo je presný, doslovný preklad maďarského „Bús kápü lovag“ (Cervantes 1873, 294). Rovňanov/Urbanov preklad, adaptácia, obsahuje z maďarského prekladu prevzaté riešenia aj na ďalších miestach textu. Príslovie „a hol malaczot igérnek, zsákkal kell ott forgolódni“ (Cervantes 1875a, 63) prekladá slovenská adaptácia doslovne: „Kde ti sľubujú prasa, tam chodievaj s vrecom.“ (Cervantes 1926b, 101) Pričom na uvedenom mieste môžeme aj ďalšie pokračovanie slovenského textu považovať za doslovný preklad maďarského „originálu“. V slovenskej adaptácii čítame: „Veď aj porekadlo hovorí: Kde ti sľubujú prasa, tam chodievaj s vrecom, lebo: Šťastie treba zdrapiť za šticu“ (tamže), čo je doslovný preklad celej pasáže (v prípade maďarského prekladu časti súvetia): „mert a példabeszéd is azt tartja: A hol malaczot igérnek, zsákkal kell ott forgolódni, meg azt: Üstökön kell ragadni a szerencsét!“ (Cervantes 1875a, 63)

Iba na porovnanie, vo Felixovom preklade stojí: „veď sa aj vraví, že keď ti dávajú ber, a keď ťa bijú utekaj a kto sa hanbí, má prázdne gamby“ (Cervantes 1950, 2, 39). Felix teda nehovorí o „porekadle“, ktoré je však ako výraz prítomné v riešeniach Győryho aj Rovňana/Urbanu, ani o šťastí, ktoré treba zdrapiť (ragadni) za šticu (üstökön).

Podobný príklad môžeme uviesť zo záveru druhého dielu románu, keď Sancho reaguje na Terezinu poznámku na jeho šaty, ktoré podľa nej nie sú hodné „vládára“. U Felixa čítame: „– Mlč Tereza, – odvetil Sancho, – lebo neraz kde sú klíny, tam niet slaniny“¹⁵ (Cervantes 1950, 2, 470). U Rovňana/Urbanu: „– Hja, – odvetil Sancho, – je veľa vecí, pri ktorých býva viac dymu, než ohňa.“ (Cervantes 1926b, 173) A u Győryho: „– Hallgass Tereza – viszonzá Sancho –, sok dolognak nagyobb a füstje mint a lángja“ (Cervantes 1876, 473 – 473). Rovňan/Urban prekladá príslovie použité

v maďarskom texte slovo po slove, a keď porovnáme jeho riešenie s Felixovým prekladom, rozdiel je opäť viditeľný.

Sanchova charakteristická vlastnosť, kvetnaté vyjadrovanie, nadmerné používanie porekadiel a prísloví vytvára vhodný rámec pre porovnanie slovenského a maďarského textu. Pozrime sa najprv na to, ako cituje Sancho svoju ženu v preklade Jozefa Felixa, keď na začiatku druhého dielu spolu s Donom Quijotom plánujú ďalšiu cestu:

– Tereza hovorí, – riekol Sancho, – aby som si pri Vašej Milosti dobre popravil remeň a že čo stojí na písme, to ani mačka nevylíže, lebo kto karty prekladá, ten ich nemieša, a vraj lepší vrabec v hube ako holub na dube; a ja vravím, že ženskú radu za chliev kladú, ale tomu beda, kto na ňu nič nedá. (Cervantes 1950, 2, 54)

V slovenskom texte z roku 1926 čítame:

– Tereza vraví, – odvetil Sancho, – toto: never ani otcovi, pes šteká a peniaze hovoria, sľuby sa sľubujú a blázni sa radujú, lepší vrabec v hrsti ako jeleň v húšti. Ja si síce myslím, že dlhé vlasy krátky rozum, ale preto i slepá kura niekedy nájde zrno. (Cervantes 1926b, 103)

V Győryho preklade stojí:

Teresa azt mondja – felele Sancho –, kötve higy a komának, kutya ugat, pénz beszél, igéret szép szó, ha megadják akkor jó, s jobb ma egy veréb, mint holnap egy tuzok; én ugyan azt tartom, hogy az asszonyok hosszú a haja és rövid az esze, de azért az is csak igaz, a vak tyuk is talál buzaszemet. (Cervantes 1875a, 89 – 90)

Podľa Felixa si teda Sancho má dať pozor na „Vašu Milosť“ a u Rovňana/Urbanu nemá veriť ani otcovi, u Győryho švagrovi (koma). Najbližšie sú si tieto tri verzie v riešení „a vraj lepší vrabec v hube ako holub na dube“ (Felix), ergo „lepší vrabec v hrsti ako jeleň v húšti (Rovňan/Urban), ergo „jobb ma egy veréb, mint holnap egy tuzok“ (Győry – lepší dnes jeden vrabec ako zajtra jeden drop). Pričom časti textu z roku 1926 (príslovie) ako „pes šteká a peniaze hovoria“, „dlhé vlasy krátky rozum“ a „slepá kura niekedy nájde zrno“ sú opäť doslovné preklady z maďarčiny.

NETER ALEBO VNUČKA?

Zrkadlom vzťahu textu prvého maďarského prekladu Cervantesovho diela zo španielčiny a textu prvej slovenskej adaptácie je aj nedôslednosť, či skôr chyba slovenského prekladu ohľadom pomenovania mladej ženy, ktorá žije (spolu s gazdinou) v domácnosti Dona Quijota. V texte Rovňanovej/Urbanovej adaptácie figuruje najprv ako „sestrenica“ (vo význame „neter“): „Kňaz prikázal Don Quijotovej *sestrenici*, aby ho dobre opatrovala“ (Cervantes 1926b, 94, zvýr. A. D.), potom už ako „vnučka“, napríklad pri smrteľnom lôžku: „Don Quijote to prijal spokojne, ale gazdina, *vnučka* a Sancho pustili sa do hrozného plaču“ (173, zvýr. A. D.). To isté dievča sa však na umierajúceho obracia s otázkou: „Čo vravíte *strýčko?*“ (174, zvýr. A. D.) Kabelík či Felix, ale aj Győry však dôsledne a stále hovoria iba o neteri Dona Quijota.¹⁶

Príčinu vzniku uvedeného „zmätku“ odkryje porovnanie častí textu testamentu Dona Quijota v prekladoch Győryho, Felixa, Kabelíka a Rovňana/Urbanu. Začíname Felixom: „Item, porúčam celý svoj majetok, s vylúčením všetkých iných osôb, tu prítomnej Antonii Quijanovej, neteri svojej“ (Cervantes 1950, 2, 476) a „Neteri své zanechal všecko své jmění,“ píše Kabelík (Cervantes 1926a, 193). V Győryho preklade:

„Item, minden ingó és ingatlan vagyonomat unokahugomnak, a jelenlévő Quijana Antoniának hagyom“ (Cervantes 1876, 484). V texte slovenskej adaptácie z roku 1926 čítame: „Item,“ pokračoval Don Quijote v záveti, „celý svoj *pohyblivý* a *nepohyblivý* majetok odkazujem svojej *vnučke*, prítomnej Antonii Quijana.“ (Cervantes 1926b, 175, zvrýr. A. D.)

Okrem „vnučky“ sa ako problém môže javiť aj používanie prívlastkov majetku: pohyblivý a nepohyblivý, ktoré sú prekladom v Győryho texte figurujúceho „ingó“ (pohyblivý) a „ingatlan“ (nepohyblivý). „Vnučka“ sa do slovenského textu mohla dostať chybným prekladom maďarského zloženého slova „unokahúg“ (neter). Prvá časť slova, „unoka“ pritom naozaj znamená „vnuk/vnučka“ (maďarčina nerozlišuje rody) a druhá časť „hug“ (húg) ako samostatné slovo sa používa vo viacerých významoch: 1. mladšia sestra; 2. neter; 3. žena, ktorá je mladšia ako osoba, čo ju osloví.¹⁷ Győryho preklad je pritom konzistentný v pomenovaní tejto mladej osoby ženského pohlavia ako netere (unokahug) Alonsa Quijanu.¹⁸

Aj na základe vyššie uvedených exemplárnych porovnaní môžeme konštatovať, že prvá slovenská adaptácia románu celkom určite vznikla (aj) s použitím maďarského prekladu Vilmosa Győryho, resp. na základe niektorej z adaptácií, ktoré vychádzali z Győryho textu. Daný predpoklad má oporu v skutočnosti, že Milo Urban (ukrytý za pseudonymom Ján Rovňan ml.) sa počas svojich žiackych liet v Trstenej nielen učil, ale aj naučil po maďarsky. O tejto skutočnosti píše aj vo svojej memoárovej próze *Zelená krv*, dokonca hovorí o svojich pokusoch napísať niečo po maďarsky do školského časopisu „*Zászlónk*“ (Naša zástava, Urban 1991, 142) a v pokračovaní pamätí (*Kade-tade po Halinde – Neveselé spomienky na veselé roky*) tiež píše, že pre tajomníka vydavateľstva Academia v Bratislave („Ludka Šturca“) s „Jožkom“ Nižnánskym „občas prekladali čo-to z maďarčiny“ (Urban 1992, 179).

Nedozvieme sa však, čo vlastne prekladali, aké boli ich predlohy. Pri preklade *Dona Quijota* mohli napríklad siahnuť aj po adaptácii, ktorú v roku 1875 Győry pripravil pre mládež prepracovaním vlastného prekladu. Porovnaním slovenského a uvedeného maďarského textu však zistíme, že miera ich zhody je minimálna, podobne ako aj v prípade už spomínanej Radóovej adaptácie. Hypotéza, ktorá ráta s existenciou akéhosi maďarského „princepsu“ má však aj ďalšie opcie v prepise Vilmosa Huszára z roku 1900, ktorý vyšiel ako 6. zväzok edície *Iskolai Könyvtár* (Školská knižnica) vydavateľstva Athenaeum, či v prepise Mózes Gaala z roku 1915, ktorý vyšiel v „mládežníckej knižnici“ novin *Érdekes Újság* (Noviny o zaujímavostiach). Obidve adaptácie uvádzajú, že vychádzajú z prekladu Vilmosa Győryho.

Kým Győryho vlastná adaptácia románu zachováva základnú štruktúru Cervantesovho textu, t. j. má dva diely, ktoré sú ďalej členené do kapitol (24 a 41), Gaalov „derivát“ túto štruktúru mení. Jeho text má síce len 32 kapitol, ale v podstate v komprimovanej a zjednodušenej forme (aj z jazykového hľadiska) sleduje líniu Győryho adaptácie. Charakteristickou črtou Győryho vlastnej adaptácie je aj to, že do textu zaradil vsuvky hodnotiaceho charakteru¹⁹ s jasným výchovným zámerom, ale v texte Rovňana/Urbanu nebadáť snahu výchovne pôsobiť na predpokladaného mladého čitateľa prostredníctvom didaktických (či vysvetľujúcich) vsuviek.

Pri porovnaní štruktúry Rovňanovej/Urbanovej adaptácie so štruktúrou prepisu

Vilmosa Huszára, ktorá vyšla v roku 1900, sa zdá, že rozdiel medzi textami je aj v tomto prípade priveľký. Huszárova verzia totiž kopíruje zaradenie dvoch dielov románu do štyroch kníh, tak ako vychádzali v rokoch 1873 až 1876, zároveň však ruší členenie do kapitol. Jeho štruktúru tvorí prvá, druhá, tretia a štvrtá „časť“. Huszárovu techniku práce s textom charakterizuje vytváranie vlastných sumarizujúcich textových premostení, ktoré sú spojivom medzi pôvodnými (verne zachovanými) pasážami Győryho prekladu. Čitateľskú orientáciu však uľahčuje to, že Huszárove textové skratky sú vysádzané iným typom písma ako Győryho originálny text. Prvá časť (teda prvá kapitola prvého dielu *Dona Quijota*) začína práve takouto skratkou, ktorá pri porovnaní s úvodom prvej kapitoly *Duchaplného šľachtica* ukrýva nečakané prekvapenie.

V istej dedine La Mancha žil svojho času šľachtic vyšlý na mizinu, ktorý všetok svoj voľný čas venoval čítaniu rytierskych povestí. Jutro po jutre predával zo svojich rolí, len aby mal začo oné rytierske povesti kupovať. Na koniec tak sa pohrúžil do čítania, že od rána do večera a od večera do rána ani iné nerobil; málo spánku a veľa čítania však tak mu vysušilo mozgy, že ztratil konečne i triezvy posudok. (Cervantes 1926b, 11)

Takto znejú úvodné vety slovenskej adaptácie, ktoré sú doslovným prekladom Huszárovho úvodu, resp. skratky.²⁰ Huszárov prepis pri porovnaní vysvetliviek pod čiarou dokonca objasní aj záhadu výslovnosti mena Sanchovej ženy Juany Gutierrez. U Huszára čítame (na tom istom mieste textu ako u Rovňana/Urbana, v poznámke pod čiarou): „Ejtsd: Huana Gutierrez.“ (Cervantes 1900, 13, zvýr. A. D.)

Zdá sa, že na nastolenú otázku, ktorý text bol predlohou vzniku prvej slovenskej adaptácie Cervantesovho románu *Don Quijote*, sa dá nájsť odpoveď. V kontexte prebiehajúceho výskumu jej význam okrem iného spočíva v tom, že zvyrazňuje potrebu prekonávania bariér stanovených národnými paradigmami.

POZNÁMKY

- ¹ „Die bisher in Deutschland gangbare Uebersetzung des Don Quixote war ganz spaßhaft zu lesen, nur fehlte – die Poesie (...) Ein Dichter und vertrauter Freund der alten romantischen Poesie wie Tieck muß es seyn, der diesen Mangel ersetzen und den Eindruck und Geist des Ganzen im Deutsch wiedergeben und nachbilden will.“ (Notizen, 1799, 324)
- ² Patrí medzi *Príkladné novely* (*Novelas ejemplares*, 1613).
- ³ Štúdia Tamása Zoltána Kissa mapuje cestu „maďarského“ *Dona Quijota* v kontexte vzťahu naratívov „svetovej“ a „národnej“ literatúry (2006, 258 – 274).
- ⁴ Ako príklad môžeme uviesť aj prozaickú tvorbu Józsefa Bajzu, spolupútnika Mihálya Vörösmartyho, ktorý v dvoch poviedkach z 30. rokov (boli však publikované iba v 60. rokoch) priamo pracuje s touto inšpiráciou, vytvára niektoré svoje postavy na základe postáv Cervantesa v ich typických pózach, napríklad v poviedke *Kámor* sa zjavuje postava pripomínajúca Sancha Panzu a v poviedke *A feketé lovag* (Čierny rytier) vystupuje istý Bartó, vysoký, chudý čudák, ktorý sa v krčme správa podobne ako v obdobných situáciách jeho zrejmy vzor Don Quijote (Bajza 1862, 12 – 92, 93 – 164).
- ⁵ Prvý čitateľsky úspešný pokus v maďarskej literatúre o sprítomnenie, resp. o vytvorenie domáceho alter ega Dona Quijota sa viaže až k roku 1894, k románu Kálmána Mikszátha s názvom *Beszterce ostroma* (*Obliehanie Bystrice*). Ústrednou postavou je István Pongrácz, posledný hradný pán. Žije v minulosti, ktorú si vytvára na základe každodenného čítania rodinnej kroniky, čo neskôr (vďaka daru od istej dámy) nahradí čítaním Cervantesovho románu. Podobne ako Don Quijote, aj on sa štylizuje do postavy rytiera, aby našiel vnútornú rovnováhu. (Mikszáth 2012)

- ⁶ V Kalinčiakovom životopise, ktorý uverejnil J. Viktorin v Lipe v roku 1862 je zmienka, ktorá môže svedčiť o tom, že čitatelia „národného zábavníka“ dokázali spojiť nasledujúcu poznámku s Chalupkovým románom: „U nás sa vôbec nazdávalo – jako to je aj podnes – že vo formulkách vychovanie dieťať zaleží, tak som sa obyčajne i ,Otčenáš‘ v piatich rečiach modlieval: recky, latinsky, nemecky, maďarsky a – slovensky. Bola to ale známosť reči taká, jako ju jeden z našich dobrých národovcov opisuje, totižto Bendegucz opýtal sa pastiera: – Ez a falu van Gemer? – čo sa mu pritom stalo, je známo.“ (Kalinčák 1862, 106) Pričom otázka položená v maďarčine je priamym citátom z tretej kapitoly románu (*Die Reise nach Gömör*), keď sa Bendegucz po maďarsky pýta maďarského „gondáša“, či sú už v celi cesty. (Chalupka 1841, 13)
- ⁷ Autorom je Viliam Pauliny-Tóth, v tom čase redaktor Národných novín. Aj vzhľadom na charakter novín čitatelia považovali text predovšetkým za súčasť politického diskurzu, o čom svedčia napríklad aj spomienky Gustáva K. Zechentera (Zechentera-Laskomerského): „Viliam Pauliny-Tóth písal v besednici Nár. Novín dlhší cyklus humoristicko satirickej ,Španielskej Comédie, Bélu Grünwalda napadajúcej“ (1914, 412).
- ⁸ V Škultétyho preklade je Don Quijote „rytier smutnej postavy“ (Turgenev 1890, 37, zvýr. A. D.).
- ⁹ V takomto tvare používa pomenovanie aj najznámejšia a najčastejšie vydávaná adaptácia pripravená maďarským básnikom Miklósom Radnótim z roku 1943, ktorá vznikla na základe francúzskej adaptácie pre mládež (Hachette, 1926). (Cervantes 1977, 71)
- ¹⁰ „A teljes ,Don Quijote‘ magyar nyelven először 1876-ban jelent meg Győry Vilmos fordításában. Jelen kiadásunk ennek alapján készült. A szöveget a spanyol eredetivel egybevetette és átdolgozta Benyhe János.“ (Kompletný ,Don Quijote‘ v maďarskom jazyku vyšiel prvýkrát v roku 1876 v preklade Vilmosa Győryho. Naše súčasné vydanie bolo pripravené na jeho základe. Text so španielskym originálom porovnal a prepracoval János Benyhe.) (Cervantes 1962, s. p.) Problému sa podrobnejšie venuje Csaba Csuday v štúdií *Öt pont a magyar ,Quijote‘ történetéhez (Pät bodov k histórii maďarského ,Quijota‘)*. Dostupné na: <http://www.holmi.org/arch/2005/03/11.html> [cit. 26. 3. 2015]
- ¹¹ V preklade: Keď rozdávať prasa(tá), treba sa tam obracať s vrecom. Uvedené maďarské príslovie obsahuje už aj zbierka *Adagiorum Graecolatinoungaricorum Chiliades quinque*, vydaná v roku 1598 v Bardejove (autor Baranyai Decsi Csimor János), resp. aj *Dictionary Latinoungaricum* (vydanie 1611 a 1621) Alberta Szenci Molnára [Decsi: „A hól malatzot igérnek sákoddal ott légy“ (Kde ti sľubujú prasa, buď tam so svojím vrecom), Szenci Molnár: „Ahol malatzot igérnek sákod legyen hozzá“ (Kde ti sľubujú prasa, maj tam k nemu vrece)]. Údaje uvádza Gyula Paczolay (2007, 129).
- ¹² V maďarskom preklade sa príslovie používa aj v tvare s „ott“ [tam], aj bez „ott“.
- ¹³ Počtom kapitol sa zdá v prevahe zastúpenie obsahu 1. dielu. Viazá sa k nemu prvých 15 kapitol Kabelíkovej adaptácie, ale tie tvoria iba menej ako polovicu rozsahu textu. 15. kapitola končí na strane 82 a konečný počet strán je 194.
- ¹⁴ Indíciou možnej blízkosti textov bola skutočnosť, že aj v slovenskej adaptácii z roku 1926 sú použité ilustrácie Gustava Dorého.
- ¹⁵ Kabelíkova adaptácia príslovie neuvádza: „– Mlč, Terezko, – krotil ji Sancho, – pojďme především domů, a tam uslyšíš divy.“ (Cervantes 1926a, 191)
- ¹⁶ Por. Cervantes 1926a, 8, 191; Cervantes 1950, 1, 17 a 2, 474; Cervantes 1873, 77 a 1876, 484.
- ¹⁷ Na základe *Magyar értelmező kéziszótár A – K* (1992, 567).
- ¹⁸ O neteri (unokahug) hovoria aj ostatné maďarské vydania a adaptácie, napríklad Radó (Cervantes 1905, 1) aj Radnóti (Cervantes 1977, 4).
- ¹⁹ Napríklad hneď v prvej kapitole konštatuje: „Az olvasás igen szép dolog, de csak akkor, ha igazán hasznos vagy nemesen mulattató könyvekkel foglalkozunk; olyanokkal, melyek által ismereteink gyarapodnak, szívünk nemesbül, jellemünk szilárdul.“ (Čítanie je veľmi pekná vec, ale iba vtedy, keď sa venujeme naozaj užitočným alebo ušľachtilo zábavným knihám; takým, vďaka ktorým získame nové vedomosti, naše srdce bude šľachetnejšie, náš charakter pevnejší.) (Győry 1875b, 8)
- ²⁰ „La Mancha egyik falujában élt nem rég egy nemes ember, aki minden szabad idejét lovag-regények olvasására fordította. Holdat hold után adogatott el szántóföldjéből, csakhogy olvasni való lovag-regényeket vehessen. Annyira belebonyolódott az olvasásba, hogy reggeltől estéig, estétől reggelig mindig ezt üzte, s a kevés alvás és sok olvasás úgy kiszáraitották agyvelejét, hogy végre józan ítéletét elvesztette.“ (Cervantes 1900, 11)

PRAMENE

- Cervantes, Miguel de. [1898]. Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha. Ze španělštiny přeložil A. Pikhart. Úvodní studii literární napsal Jar. Vrchlický. Díl první. V Praze: Nakladatelství J. Otto.
- Don Quijote de la Mancha*. 1866. Ze španělského M. Cervantesa de Saavedra. Díl první. Překlad J. B. Pichla. S 52 původními vyobrazeními Quida Manesa. V Praze: Nákladem Kněhkupectví: I. L. Kober.
- Don Quijote de la Mancha*. 1868. Ze španělského M. Cervantesa de Saavedra. Díl druhý. Překlad Kr. Stefana. S 75 vyobrazeními Quida Manesa a Karla Purkyně. V Praze: Nákladem Kněhkupectví: I. L. Kober.
- Don Quijote de la Mancha*. 1926a. Podle Miguela Cervantesa de Saavedra. Pro českou mládež zpracoval J. V. Kabelík. V Praze: Šolc a Šimáček.
- Cervantes, Miguel de. [1926b]. *Duchaplný šlachtic Don Quijote de la Mancha*. Preložil a úvod napísal Ján Rovňan ml. V Bratislave: Nákladom „Academie“.
- Cervantes, Miguel de. 1950. *Dômyselný rytier Don Quijote de la Mancha I*. Zo španielčiny preložil Felix Jozef. Bratislava: Tatran.
- Cervantes, Miguel de. 1950. *Dômyselný rytier Don Quijote de la Mancha II*. Zo španielčiny preložil Felix Jozef. Bratislava: Tatran.
- Don Quichotte, a' híres manchai lovag*. 1850 a 1853. Spanyol eredeti mű Cervantestől. Florian után franciából magyarra fordította (Pôvodné španielske dielo od Cervantesa. Na základe Floirana z francúzštiny do maďarčiny preložil) Horváth György, h. mérnök. Kecskeméten: Szilárdy Károly betűivel és költségén.
- Cervantes, Miguel de. 1873. *Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha*. Spanyolból fordította és bevezette (zo španielčiny preložil a úvod napísal) Györy Vilmos. Budapest: kiadja a Kisfaludy-Társaság.
- Cervantes, Miguel de. 1875a. *Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha*. Spanyolból fordította (zo španielčiny preložil) Györy Vilmos. Budapest: kiadja a Kisfaludy-Társaság.
- Cervantes, Miguel de. 1876. *Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha*. Spanyolból fordította (zo španielčiny preložil) Györy Vilmos. Budapest: kiadja a Kisfaludy-Társaság.
- Cervantes, Miguel de. 1900. *Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha*. Györy Vilmos fordítása alapján átdolgozta, bevezetéssel s jegyzetekkel ellátta Huszár Vilmos (Na základe prekladu Vilmosa Györyho prepracoval, úvod a poznámky napísal Vilmos Huszár). Budapest: Athenaeum.
- Don Quijote de la Mancha*. 1905. Cervantes után a magyar ifjúság számára átdolgozta (Cervantesa pre maďarskú mládež prepracoval) Radó Antal. Doré Gusztáv rajzaival (s ilustráciami Gustáva Doré). Második kiadás (Druhé vydanie). Budapest: Lampel R. Könyvkereskedése.
- Cervantes, Miguel de. [1915]. *Don Quijote de la Mancha*. Átdolgozta (prepracoval) Györy Vilmos. Sajtó alá rendezte (do tlače pripravil) Gaal Mózes. Budapest: Légrády.
- Cervantes, Miguel de. 1962. *Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha*. Györy Vilmos fordítását átdolgozta Benyhe János (preklad Vilmosa Györyho prepracoval János Benyhe). Budapest: Magyar Helikon.
- Cervantes, Miguel de. 1977. *Don Quijote*. Radnóti Miklós átdolgozása (prepracoval). Budapest: Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó.
- Cervantes, Miguel de. 2005. *Don Quijote I – II*. Milan Kundera előszavával (s predslovom Milana Kunderu). Preložil Benyhe János. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Cervantes, Miguel de. 1875b. *Don Quijote de la Mancha*. A spanyol eredteiből készült fordítása után az ifjúság számára átdolgozta Györy Vilmos (Na základe vlastného prekladu zo španielskeho originálu pre mládež prepracoval Vilmos Györy). Budapest: Légrády. Dostupné na: <http://mek.oszk.hu/09900/09901/09901.pdf>

LITERATÚRA

- Bajza, József. 1862. Kámor, A fekete lovag. In *Bajza József összegyűjtött munkái*. Második kötet (Druhá zväzok), ed. Toldy Ferenc, 12 – 92, 93 – 164. Pesten: kiadja Heckenast Gusztáv.

- Bikfalvy, Péter. 2006. Győry Vilmos, a Don Quijote fordítója. *Filológiai Közlöny*, 52, 3 – 4: 275 – 297.
- Benyhe, János. 2005. Győry Vilmos és az új „Don Quijote“. *Tiszatáj*, 59, 7: 6 – 8.
- Csuday, Csaba. 2005. *Öt pont a magyar „Quijote“ történetéhez*. Dostupné na: <http://www.holmi.org/arch/2005/03/11.html> [cit. 26.03.2015]
- Gvadányi, József. 1995. Elöl járó beszéd, Egy falusi nótáriusnak budai utazása. In *Gvadányi József és Fazekas Mihály válogatott művei*, 11 – 15. Budapest: Unikornis Kiadó.
- Győry, Vilmos. 1873. Néhány szó Cervantes életéről és műveiről. In *Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha*, Miguel Cervantes de Saavedra, 3 – 50. Budapest: kiadja a Kisfaludy-Társaság.
- Hvezdársko-svetové proroctvá o našej tmavej planéte „terra“ rečenej, na roky všetky a najmä 73. 1873. *Národné noviny*, 4, 32: s. p. [autor sa podpísal ako „Saturnus“] Dostupné na: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowVolume.do?it=1&id=14124> [cit. 9.3. 2015]
- [Chalupka, Ján]. 1841. *Bendegucz, Gyula Kolompos und Pista Kurtaforint*. Leipzig: Otto Wigand.
- Kalinčák, Ján. 1862. Obrázok životopisný. *Lipa*, Ročník druhý, 99-130. Pešť: Redaktor a vydavateľ: Josef Viktorin. Dostupné na: https://books.google.sk/books?id=SaIDAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=sk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false [cit. 26.3. 2015]
- Kiss, Tamás Zoltán. 2006. A Don Quijote helyei. *Filológiai Közlöny*, 52, 3 – 4: 258 274.
- Kormúth, Dezider. 1974. *Slovník slovenských pseudonymov 1919 – 1944*. Martin: Matica slovenská.
- Kölcsey, Ferenc. 1827. A leányörzö. *Élet és Literatúra*, Tizedik rész (Desiata časť), XXIII: 302 – 348.
- Lukács, Móricz. 1843. Cervantes. In *A bőkezű szerető*, Miguel de Cervantes, 5 – 28. Pesten: Hartleben.
- Magyar értelmező kéziszótár A – K*. 1992. eds. Juhász József – István Szőke – Gábor O. Nagy - Miklós Kovalovszky, 567. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Mikszáth, Kálmán. 1962. *Beszterce ostroma*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Mikszáth, Kálmán. 2012. *Obliehanie Bystrice*. Prel. Wlachovský Karol. Bratislava: Vydavateľstvo Marenčin PT.
- N. [Szalay, László]. 1831. Cervantes. *Tudományos Gyűjtemény*, XV., 2: 118 – 123.
- Notizen. 1799. *Athenaeum*, Eine Zeitschrift von August Wilhelm Schlegel und Friedrich Schlegel, Zweiten Bandes Erstes Stück, 285 – 327. Berlin: bei Heinrich Frölich. Dostupné na: http://books.google.sk/books?id=KfNJAAAAMAAJ&redir_esc=y [cit. 9.3. 2015]
- Paczolay, Gyula. 2007. Közmondások és szólások Szenci Molnár Albert szótáraiban (Prislovia a porekadlá v slovníkoch Alberta Szenci Molnára). In *Dictionarium 1604 Szenci Molnár Albert szótára*, ed. Szabó András, 109 – 139. Budapest: OSZK – Osiris Kiadó.
- [Pauliny-Tóth, Viliam]. 1873. Španielska komédia. *Národné noviny*, 4, 125: s. p. Dostupné na: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowVolume.do?it=1&id=14124> [cit. 9.3. 2015]
- [Pauliny-Tóth, Viliam]. 1873. Španielska komédia. *Národné noviny*, 4, 142: s. p. Dostupné na: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowVolume.do?it=1&id=14124> [cit. 9.3. 2015]
- [Pikhart, Antonín]. [1898]. Miguel de Cervantes Saavedra Nástenný životopis. In *Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha*, Miguel de Cervantes Saavedra, 3 – 22. V Praze: Nakladatelství J. Otto.
- Schlegel, August Wilhelm. 1911. *Vorlesungen über Philosophische Kunstlehre*, mit erläuternden Bemerkungen von K. Ch. F. Krause. Leipzig: Theodor Weicher.
- Šišmišová, Paulína. 2014. Felixove cesty k Cervantesovi. In *Jozef Felix (1913 – 1977) a cesta k modernej slovenskej romanistike*, ed. Truhlárová Jana, 96 – 115. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo SAV.
- Turgenev, I. S. 1890. Hamlet a Don Quijote. *Slovenské Pohľady*, 10, 1: 36 – 46. Dostupné na: <https://archive.org/details/slovenskypohlady05rosegoog> [cit. 9. 10. 2015]
- Vajanský, Svetozár Hurban. 1873. Skromné poznámky. *Národné noviny*, 4, 106: s. p. Dostupné na: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowVolume.do?it=1&id=14124> [cit. 9.3. 2015]
- [Vajanský, Svetozár Hurban]. 1905. „Centennárna slávnosť Don Quixota.“ *Národné noviny*, 36, 59: s. p. Dostupné na: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowVolume.do?it=1&id=16549> [cit. 9.3. 2015]
- Zechenter, Gustáv K. 1914. Z vlastného životopisu. *Slovenské Pohľady*, 34, 7: 399 – 415.
- Urban, Milo. 1991. *Zelená krv*. Bratislava: Slovenský spisovateľ.
- Urban, Milo. 1992. *Kade-tade po Halinde*. Bratislava: Slovenský spisovateľ.

Cervantes. Vilmos Győry. Reception. Aphorisms.

The study reviews the first Slovak adaptation of Cervantes's novel *Don Quixote*. It maps the route of this novel on its way towards Slovak and Hungarian audiences, pinpointing the specifics of its reception in the 19th century in the context of national literatures. Despite the fact that the first complete Slovak translation of the novel appeared only in 1950, the novel *Bendegucz*, Gyula Kolompos und Pista Kurtaforint published by Ján Chalupka in 1841 indicates a much earlier presence and significance of this topic. The first Hungarian translation of the novel from the Spanish original by Vilmos Győry appeared between the years 1873 and 1876. It achieved importance in the Slovak context as well, considering that the translation by the Slovak translator Ján Rovnan ml. (Milo Urban) from 1926 has some significant similarities with the Hungarian translation, particularly in the translation of aphorisms, but also in calling the knight *Don Quixote* "The Sad Face". Because the differences between these two texts are, however, so comprehensive, it is not possible to prove that the Slovak text was based on the Hungarian. One of the following Hungarian adaptations based on Győry's translation, the one by Vilmos Huszár published in 1900, however, bears a very strong resemblance to the Slovak version of 1926 and their concordance can be considered a confirmation of the hypothesis that the first Slovak adaptation of Cervantes's novel was indeed created as a second-hand translation of the Hungarian adaptation for the young people.

PhDr. Anikó Dušíková, CSc.
Katedra maďarského jazyka a literatúry
Filozofická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
Gondova 2
814 99 Bratislava
Slovenská republika
aniko.dusikova@uniba.sk